

Списание ЕПОХИ
Издание на Историческия факултет на
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“
Journal EPOCHI [EPOCHS]
Edition of the Department of History of
St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Turnovo

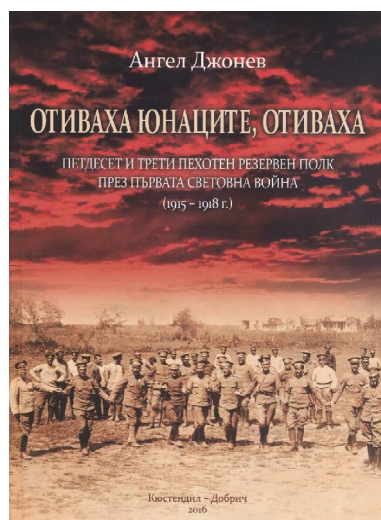

Том / Volume XXIV (2016),
Книжка / Issue 2

Милко ПАЛАНГУРСКИ / Milko PALANGURSKI

Рец. на: Ангел Джонев, Отиваха юнаците, отиваха. Петдесет и трети пехотен резервен полк през Първата световна война (1915 – 1918 г.), Кюстендил – Добрич, 2016, Изд. „Фабер“

Rec. ad: Angel Djonev. The Valiant going, going. The 55th reserve regiment during the First World War (1915 – 1918). Kjustendil – Dobrich: Publishing house “Faber”, 2016 (in Bulgarian)

По повод 100-годишнината от Първата световна война световната историческа наука представя на читателите книга след книга, като се търсят оценки и преоценки на всяко ниво на разнообразните аспекти на това първо глобално противопоставяне, противопоставяне, което все още оказва своето влияние върху съвременни процеси и явления. И последният жив участник във войната вече е при своите загинали другари и това явно е предпоставка за засилен интерес към най-голямата до този момент човешка касапница, която превръща континента в дълбоко изкопани окопи пълни с кървава смес, съставена от хора, дрехи и военен инвентар.

Световната историография се обедини около едно не особено ласкаво определение за политиките, като ги нарече „лунатици“. Това мнение не поставя политическите и военни лидери на страните участници високо в скалата на позитивните герои, но както винаги става в историческата наука, вече знаем всяка тяхна стъпка, всеки документ,

излязъл от перото на тези политически водачи, изчислени са дори думите и знаците, разменяни между дипломатическите и политическите канцеларии. Политическата отговорност е известна, макар често и дискуссионна, но трябваше да мине едно столетие, за да се взем в съдбата на редовия войник, на онази персонална история, често пъти олицетворявана от своята рота, полк, дивизия.

Тези микро- и макроколективи създават невероятно силно чувство за общност, спомен за споделени мигове на кратко щастие, тежки походи, кървави сблъсъци, раздяла с мъртвите другари и кратките отпуски. Както на запад, така и на изток, независимо от религиозна и национална принадлежност, а и дори идеологическата обремененост на хората в окопите – това се оказва най-устойчивият спомен от войната. Тази съпричастност към военновременния колектив е дълбоко вкоренена и в офицерите, и при подофицерския и войнишки състав. Независимо на кой фронт, независимо от противника, всяка военна част след завършването на войната има свои летописци, някакви традиции и безкрайните опити да се съхрани споменът за тежките дни и битки.

Не прави изключение и Петдесет и трети пехотен резервен полк, рекрутиран основно от Кюстендилско, Радомирско и с по-малко бойци от други околии от югозападната част на страната. Регионалната принадлежност на мобилизираните в дадена войскава част е характерна за българската

армия и тя оказва своето влияние и дава още по-голяма сила на принадлежността към общността. И този полк има своите първи историографи от средата на офицерите, има и опити за съхраняване на паметта за подвига на войниците, но с течение на времето и политическите промени този процес не се развива и полкът остава без истинско и сериозно историческо изследване.

Със задачата за попълването на тази празнина се е заел Ангел Джонев и излязлата преди 100-годишнината от Добричката епопея книга запълва напълно тази празнота. Изследването е изградено върху архивните фондове от Централния военен архив, с отлично познаване на историографските постижения и с добавянето на колекциите на Регионалния исторически музей в град Кюстендил.

Сред тези документи са снимки и картички от фронта, изпращани от няколко човека, които имат и свои текстове. Авторът ги определя като документи от „частен характер“ и с основание възприема, че те показват „неофициалната човешка същност на времето“. Бих добавил, че те имат много по-голяма стойност от сухите понякога отчети, тъй като ни показват хората на фронта – такива, каквито са били в мига на пристигането на фотографа, който трябва да запечата техния лик в конкретното време, на конкретното място. Според моето мнение, именно снимковият материал прави изследването незаменим източник при изучаването на войната. Защото хората са така устроени, че в критична ситуация, особено пък и по време на естествена военна цензура, искат да покажат най-важните неща от обикалящия и вълнуващия ги свят. Затова от снимките ще видим и малкото празнични случаи, географските експозиции на полка от планините на Македония, Беломорието, Добруджа и Румъния, оръжието, телефонната връзка, градските картини на Браила и Велес, окопите в калта на румънското поле наречено вероятно неслучайно „Змиарника“ и издълбаните камъни по безименни коги и върхове при завоя на Черна. Снимките са изпратени за кураж и спомен на близките, които явно липсват, и вероятно се олицетворяват с имената на новото любимо оръжие като минохвъргачките „Пенка“ и „Станка“.

На снимка се появява и противникът, както на една знаменателна снимка от 1918 г., направена на „кота 1050“, на която българският офицер е записал върху фотографията неизвестните фигури – „поляк“, „германец“ и „французин от Елзас“. Сякаш за да покаже поне част от националностите, които полкът среща в своя боен път – сърби, гърци, румънци, руснаци, англичани и французи не само от Елзас, но вероятно и от други части на Франция, че и Сенегал. Това са онези случаи в историята на един народ, когато неговите синове на бойното поле научават повече за географията и световната демография и политика отколкото са усвоили от училищните карти и учебници.

Петте глави на книгата следват петте големи дислокации и участия на полка в бойните действия – Вардарска Македония, Рупелското дефиле, бойният път от Добрич до Тулча, фронтът на р. Серет в Румъния и Добро поле. Без преувеличения, с тон, подобаващ на историк, с дълбок аналитичен подход се представят и успехите и провалите на полка, попаднал накрая на мястото на генералния удар от страна на съглашенските армии. Към текста има и приложени фронтови карти и документи. Подобни исторически изследвания спомагат за пресъздаване на всички аспекти на войната.

Войниците и офицерите от полка имат достатъчно поводи за гордост. Техните наследници могат също само да се гордеят, а тези, които са преки и непреки наследници на тези 761 убити и починали войници от полка, могат да направят и справка в приложения списък на жертвите. Авторът е напълно коректен като изтъква, че той може да бъде разширен при нови изследвания, но със сигурност дълго време той ще е основен източник за информация в това отношение.

И накрая, книгата не само „възкресява“ спомена за тези български мъже, които участват в свръхнапрегнатия и последен опит на нацията да постигне половинвековни идеали, но трябва да бъде отличена и в още една посока. Като полиграфско постижение тя е едно малко бижу, с което издателят променя и стандарта за подобни издания, тъй като не само текстът, но и картите, документите и най-вече снимковият материал са отпечатани великолепно и могат да бъдат използвани във всички направления, които може да покрие информацията в една книга – естетика, култура, образование... И това също е достатъчен повод човек да отвори тази книга, а съдържанието ѝ ще задържи читателя.